

“İSTİKBÂL” GAZETESİNİN MİLLİ MÜCADELEYE KATKISI (1918-1922)*

Mehmet Esat SARICAOĞLU**

Ömer Ali KESKİN***

ÖZET

10 Aralık 1918 tarihinde Trabzon’da yayınlanmaya başlayan İstikbâl gazetesi yayınlandığı günden başlayarak milli direnişi örgütlemek amacı güden bir politika izlemiştir. Bu çerçevede gazete Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti’nin kurulmasına öncülük etmiş ve bu cemiyetin basın sözcülüğünü yapmıştır. I. ve II. Trabzon Kongreleri ile Erzurum Kongresi’ne uzanan süreçte, amacı doğrultusunda yoğun bir basın faaliyeti yürütmüştür. Bir taraftan da yerel muhalif Türk ve azınlık basınlarıyla mücadele eden gazete, halkı bunlara karşı bilinçlendirme gayretini, sürekli yayınlarıyla sürdürmüştür. Sivas Kongresi sonrası Ankara’da oluşan Milli Mücadele kadrolarına tam destek vermiş ve yürütülen tüm direniş hareketlerini “Ya istiklal tam ya ölüm” parolasıyla sayfalarına taşımıştır. Her türlü olumsuzluk ve imkânsızlıklara, baskı ve yıldırımlara karşı kamuoyu oluşturmaya çalışmıştır. Bu amaç doğrultusunda Milli Mücadele’nin başarıya ulaşacağına olan inancını kamuoyuna aşılarmayı ihmal etmeyen gazete, buna yönelik olarak başarı haberlerini etkili sevinç ifade eden başlıklarla, kritik ve olumsuz cephe ve cephe gerisi haberleri de büyük bir metanet ve ümit dolu gazete yazılarıyla okuyucusuna aktarmaya çalışmıştır. Bu bakımdan diyebiliriz ki İstikbâl’in, Milli Mücadele’nin başarılmasında, önce yerel ve bölgesel devamında da ulusal bir etkisinin olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Gazete başta oluşan yerel gazete kimliğine, gelişen süreçle birlikte ve tüm bölgelerde verilen Milli Mücadele savaşıyla, ulusal bir aidiyet kazandırabilmiştir. Bu da hem gazetenin, bölgenin sesini tüm Anadolu’ya duyurmasına olanak sağlamış hem de bölgede tüm Anadolu’nun sesinin duyulmasını olanaklı kılmıştır. Şüphesiz böyle bir sonuç da Milli Mücadele’nin başarısına büyük bir katkı olmuştur.

*İstikbâl gazetesinin ortaya çıkışını, bu sürecin koşullarını ve gazetenin amacını daha detaylı bir şekilde veren makale Ömer Ali Keskin tarafından yazılmış ve Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi’nde 2014 yılı Temmuz sayısında “ Milli Mücadele’ye Giden Yolda Bir Gazete’nin Doğuşu; İstikbâl ” adıyla yayınlanmıştır.

***Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.**

** Yrd. Doç. Dr. Kırıkkale Üniversitesi Yakınçağ Tarihi, El-mek: msaricaoğlu@yahoo.com

*** Uzm. Kırıkkale Üniversitesi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Programı, El-mek: omeralikeskin@hotmail.com

Anahtar Kelimeler: İstikbâl, Milli Mücadele Dönemi, Trabzon, Basın

CONTRIBUTION OF THE NEWSPAPER “İSTİKBÂL” TO THE NATIONAL STRUGGLE (1918 – 1922)

STRUCTURED ABSTRACT

The İstikbâl, first published in Trabzon on December 10, 1918, aimed to help organize the national resistance from the very first day. The newspaper played an important role in the foundation of Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti (SocietyfortheDefence of theNationalRights of Trabzon) and helped spread its thoughts. The newspaper made great contributions by intensive coverage to the process leading to Trabzon and Erzurum Congresses. It also struggled against the other newspapers taking side of the opposition and tried to create awareness among people.

Trabzon, where the İstikbal was published, stands out as an important center in Anatolia. Trabzon is one of the most important intellectual centers of theregion. The city was founded by the colonists of Miletus in the 8th century B.C. Most of the architectural works in the city dateback to the Byzantine, Commenian and Ottoman periods. There is a historical identity of thecity. Trabzon also an important geographical intersection. It is an important and large port on the Black Sea coast. Trabzon has connection swith the ports of the other countries having shores on the Black Sea.

The town was also an important media center before the National Struggle period. Local property Turkish, Greek and Armenian pres was operating. But the Turkish press had an important impact especially during the Russian occupation. Newspapers prohibited, printing houses had been destroyed. Greeks and Armenians had been particularly effective in this destruction. Therefore, it seemed difficult to input a repress activities. Set up the printing press, to supply newsprint and most importantly, it was necessary to create cadres who could benefit newspapers. But it also contained an additional challenge. Because the country was under occupation and the Ottoman Empire was falling apart . This is an important background. The location of the city and feature a parallel feature shows the importance of the publication of newspapers

The İstikbâl newspaper’s being published here was important as it is an effective transport and logistics base and often visited by many soldiers and officers to hold important meetings and discussions about the resistance in local and national level. Therefore many important decisions are taken here about the National Struggle. These meetings and discussions were of great importance and were held in Faik Ahmet Barutçu’s office in the İstikbâl’s building. Greek and Armenian uprisings and their acts of violence and terror in local and national scale during the National Struggle made it necessary to start a movement based in Trabzon. Therefore, Trabzon Muhafaza-iHukuk-ı

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015*

MilliyeCemiyeti (Society for the Defence of the National Rights of Trabzon) was soon established. Most of the members of this association were from the İstikbâl newspaper staff. The Society also worked in other cities in the Black Sea region like Rize, Gumushane, Ordu, and Giresun to spread the idea that against the separation of the eastern Black Sea region from the Turkish state, all necessary measures would be taken. Following two important congresses in Trabzon (Trabzon Congress I and II), the Erzurum Congress was held with the dynamism created by all this effort.

This regional resistance gradually earned a national identity and representation. The Sivas Congress, where almost all the decisions made during the Erzurum were agreed on, moved this identity spirit higher. The movement started by the Istikbal was the source of the original spirit of national struggle, therefore, the Trabzon-Erzurum alliance, in this sense, was very important as the very first point where the National struggle started. The Newspaper kept informing the people about all the aspects of the National Struggle and maintained continuous support. It gave full support to the staff of the National Struggle formed in Ankara after the Sivas Congress and reflected all resistance movements in its pages with the motto " Full Independence or Death". In spite of all the problems and difficulties, the İstikbâl newspaper tried to create public opinion against oppression and intimidation. For this purpose, it expressed that the National Struggle would succeed with joyful headings and hope filled articles, while it gave less place for bad news. The Istikbâl, in this respect, played an important role in the victory in local and regional level.

During the Battle of Sakarya and pre-war period, the İstikbâl newspaper's policy was to reflect all the national initiatives including tekalif-imilliyeye (national responsibility (Tax)) in order to provide logistical and humanitarian support for the National struggle and the battle of Dumlupınar.

As one of the first newspapers established to create a national resistance movement in Anatolia in 1918, the Istikbal followed a very influential policy and made very effective publications. It did everything to support National Struggle and took its place in history.

The main purpose of the Newspaper's publishers was to create resistance against the enemy. The Society for the Defense of the National Rights of Trabzon played an important role and made great contributions to this struggle. The editorial policy of the İstikbâl was shaped according to decisions made during Trabzon, Erzurum and Sivas Congresses. The newspaper always took the side of the struggle for independence from start to finish. The Newspaper spoke for the leaders of the local and national institutions and supported them.

The İstikbâl newspaper was highly influential with the articles written by FaikAhmetBarutçu. Barutçu was the editor and head writer. He supported the national struggle, and accordingly he published important articles. He followed closely the developments about the military and war. With effective headlines, articles and news about the war, the Paper provided information related to internal and external

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015*

developments. The İstikbâl also struggled with the opposing newspapers by means of journalism.

The beginning period of existence struggles of nations is important. People fight to save their land altogether and fulfill a duty altogether to achieve the goals. Military, civilians, politicians and the press have separate important tasks to perform. İstikbâl newspaper, as one of the newspapers that ignited the National Struggle, played the press part of the struggle by speaking for the leaders of the struggle and informing the public. It played an important role in the organization of regional and local institutions and associations that carried out important tasks during the National Struggle.

Key Words: İstikbâl, National Struggle Period, Trabzon, Press, Public Opinion

Giriş

İstikbâl gazetesi MilliMücadele'nin başlamasından bir süre önce, 10 Aralık 1918'de Trabzon'da yayın hayatına başlamış, 17 Mart 1925'de, 1426. Sayısında yayın hayatı son bulmuş bir Milli Mücadele Dönemi gazetesidir. Milli Mücadele'yi destekleyen bir gazetedir. Gazetenin ortaya çıkma sebebi, milli bir uyanış hareketi oluşturmak, bu harekete kamuoyu desteği sağlamak ve yine Milli Mücadele hareketi içinde olan diğer örgüt, kurum ve cemiyetlerle dayanışma ve işbirliği içinde bulunmaktır. Kurucusu ve aynı zamanda başyazarı Faik Ahmet Barutçu'dur.¹

Gazetenin Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden hemen sonra 1918 yılı sonlarında kurulması ve yayınlanmaya başlaması önemlidir. Çünkü 1918, her bakımdan, Osmanlı Devleti'nin yok edilmesi amacıyla planların uygulamaya konulduğu sürecin düğüm noktası olan yıl olarak öne çıkar. Ordu silahsızlandırılmakta, halkın ve etkili olabilecek ana unsurların eli kolu bağlanmakta, mukavemet gösterebilecek tüm güçler etkisizleştirilmekteydi. Mondros Mütarekesi'ne dayanılarak milletin ve üzerinde yaşanan toprakların esaret altına alınması planlanıyordu. Mütareke ile tüm Osmanlı toprakları İtilaf kuvvetlerinin insafına terk edilmişti. Ordunu terhisini işgaller takip etmekte, yıllardır cephelerde savaşan askerler için mütareke her ne kadar savaşı bitiren bir işaret olsa da bunun arkasından neyin geleceğini bilmemek derinden bir endişe de uyandırmaktaydı. Faik Ahmet o günleri etkili bir şekilde siyasi hatıralarında anlatmaktadır. (Barutçu 2001: 30).

Diğer taraftan, İtilaf Devletleri İstanbul'u işgal ettikleri zaman, ilk işlerinden biri olarak, basın kuruluşlarının sesini kesmek istemişlerdir. Kendi çıkarlarına hizmet etmediğini düşündükleri

¹ Faik Ahmet Barutçu (1894-1959), İstikbâl gazetesinin kurucusu ve başyazarı. Trabzon'da doğdu. Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nin kurucusu ve aynı zamanda ilk başkanı olan Barutçuzade Hacı Ahmet Efendi'nin oğludur. Rüşdiye ve İdadi'yi Trabzon'da bitiren Faik Ahmet, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kaydolmuş, öğrenimi sırasında askere alınmış, Birinci Dünya Savaşı sırasında yedek subay olarak Trabzon ve Samsun Tümen karargahlarında bulunmuştur. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra terhis edilmiş, o da yarım kalan öğrenimini tamamlamak için İstanbul'a dönmüştür. Memleketin içinde bulunduğu zor şartlar dolayısıyla Milli Mücadeleye katılma kararlılığı içinde olan Barutçu, iki ay gibi kısa bir sürede imtihanları vermek suretiyle mezun olmuş, Trabzon'a dönmüştür. Trabzon'a dönüşünü takiben yoğun bir görüşme ve istişare süreci sonrası, ilk elden bu mücadeleyi desteklemek adına İstikbâl gazetesini çıkarmış, yazılar yazmış, Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti'nde görevler almış, Milli Mücadele boyunca, onun başarısı için mücadele etmiştir. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Trabzon teşkilatlanmasında görev alan Faik Ahmet Barutçu, 1925 yılında gazetenin kapatılması sonrasında bir süre de avukatlık, baro başkanlığı yapmış, yerel bazı basın-yayın organında medeni hukuk yazıları yazmıştır. 1939-1954 yılları arasında Trabzon Milletvekili olarak Meclis'e giren Faik Ahmet Barutçu, 1947-1948 ve 1948-1949 yıllarında Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı görevlerinde bulundu. 1957 yılında Ankara Milletvekili olarak tekrar parlamentoya giren Barutçu, bu sırada çeşitli yurt gezileri yapmış, Trakya, Ege ve Karadeniz'e yaptığı bu geziler sonrasında hastalanmış, İngiltere'de tedavi görmüş, takip eden günlerde hastalığı ilerlemişti. Faik Ahmet Barutçu 14 Mart 1959'da Ankara'da vefat etti. (Çapa 1998: 14-28).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

yayınları sansürleme yoluna gitmişlerdir. Birçok matbaa ve gazeteye uygulanan bu sansür ve kapatmaların asıl amacı, kamuoyu oluşturabilme ve böylece direniş hareketi başlatabilme gücü olduğunu düşündükleri basın tamamen etkisiz duruma getirmektir. “1919 yılı İstanbullular için çok çetin bir yıldır. I.Dünya Savaşı yenilgiyle sona ermiş ve limanı dolduran düşman zırhlıları toprakları kent üzerine çevirmişlerdir. Gazetecilik çok sakıncalı bir işti ve dürüst davranmak, vatanını korumak büyük yüreklilik istiyordu.” (Topuz 2003: 110).

Anadolu'nun her köşesinde, kendi imkânları ile milli direniş hamlesi yapmak üzere teşkilatlanma yoluna giden halk, bir taraftan da bu direnişi hem oluşturma hem de destekleme adına gazetelerden ve diğer basın unsurlarından yararlanmaya çalışıyorlardı. İstanbul'da söz konusu olan baskı ve engellemeler bu bölgelerde de mevcuttu. Kastamonu'da, Afyon'da, Konya'da, Adana'da, Erzurum'da ve daha birçok merkezde bu tür faaliyetler yapılmaya çalışılmakta, gelen baskılar bir şekilde bertaraf edilerek istiklâl umuduyla yola çıkan Anadolu davasının önü açılmaya çalışılmaktaydı. *Hukuk-ı Beşer, İrade-i Milliye, Hâkimiyet-i Milliye, Öğüt, Ses, Doğru Söz, İzmir'e Doğru, Yeni Adana Gazetesi, Açıksöz Gazetesi, Babalık Gazetesi, Anadolu'da Yeni Gün, Albayrak, Emel, Ahali* (Edirne), *İstikbâl, Işık, Ahali* (Samsun), *Anadolu, Sebilürreşad, Satvet-i Milliye, Amal-i Milliye, Dertli, Türkoğlu, Yeşil Yuva, Trakya-Paşaeli, Adana'ya Doğru* gibi gazeteler Milli Mücadele'yi destekleyen gazeteler olarak öne çıkmışlardır (Keskin 2012: 37).

Bu gazetelerin hepsi de Milli Mücadele'nin verildiği Anadolu coğrafyasında savaşla, işgalle, baskıyla, imkansızlıklarla yan yana bu mücadelenin başarıya ulaşması için önemli merkezlerde yoğun bir şekilde çalışan fedakarlık örnekleridir.

I. Dünya Savaşı'nda Ruslar tarafından işgal edilen önemli bir merkez de Trabzon'dur. Ruslar bu işgalin sonunda el koydukları ve bölgede yaşayanların gazete-mecmua çıkarmak için kullandıkları Türk Matbaalarını tahrip etmişti. Ayrıca Rumlar ve Ermeniler de sahip oldukları matbaaları kendi bölücü ve ayrılıkçı amaçları doğrultusunda yayın yapmak ve gazete çıkarmak için yoğun bir biçimde çalıştırıyorlardı. Bütün bu koşullara, engelleme ve baskılara rağmen ve bunların göğüslenmesi ile Trabzon'da *İstikbâl* gazetesi 10 Aralık 1918 tarihinde yayınlanmaya başladı.

Mondros Antlaşması'nın oluşturduğu ağır ve kabul edilemez şartlar ve Doğu Karadeniz Bölgesi'ni tehdit eden Pontus hayali Trabzon'un bu tehditler karşısında uyanık olmasını ve bir direniş hamlesi başlatmasını zaruri kılmıştır². Faik Ahmet Barutçu bu duruma ilişkin olarak, halkın sesini duyurmak; milli birliğe olan gerekliliği kamuoyunu harekete geçirecek, tüm hain emellere karşı koymaya çalışacak bir teşkilata olan ihtiyacı şiddetle belirtmektedir. Bu ihtiyaca binaen yapılan toplantılar ve görüş alışverişlerinden sonra *İstikbâl* gazetesinin neşredildiğini belirtmektedir (Barutçu 2001: 32). Gazete Mihailidi Matbaası'nda³ yayınlamaya başlamış, 1920 yılı başlarından itibaren de kendi matbaası olan ve aynı zamanda idare merkezi olarak da kullanılacak olan *İstikbâl* Matbaası'nda⁴ basılmaya başlanmıştır (Çapa 1998: 14).

Gazete bir taraftan kendi amaçları doğrultusunda yayın yapmaya çalışırken bir taraftan da *Pontus Gazetesi, Epuhi* ya da *Epohi* gazetesi ve *FarosAnatolis (Farosianedolis)* (Anadolu Feneri) gibi gazetelerle de mücadele etmekteydi. Gazetenin başyazarı Faik Ahmet (Barutçu) bu

² Bu dönemde Pontus hayali gibi Megali İdea düşüncesi de canlandırılmakta, hem Ege kıyılarından başlayarak İzmir ve İstanbul hem de bunlardan oldukça uzak noktada yer alan Trabzon ve çevresi bu iki farklı görüntü veren fakat aynı amaç doğrultusunda aynı gaye etrafında ortak yöntemler barındıran girişimler yoğunlaşmaktadır (Keser 2010: 1636).

³ Bir Rum matbaası olup, o dönemde Trabzon'da yayınlanan *Epuhi* ve *Farosianadolis* gazetelerinin de basıldığı önemli bir matbaadır (Demircioğlu 1998: 26).

⁴ 15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali dolayısıyla Rum mürettip ve makinistler kutlama şenliklerine katıldıkları için *İstikbâl* gazetesini o gün basmamışlar, bu nedenle de bu tür aksamaları önlemek adına İstanbul'dan malzeme ve makine talep edilerek yeni bir matbaa olan *İstikbâl* Matbaası'nın kurulması sağlanmıştır. Böylece “Ya Rum mürettip dizmezse, ya Rum makinist basmazsa” gibi endişelerle kontrollü yazı yazan muharrirlerin kalemlerini serbestçe ve korkusuz kullanmalarını sağlayacak bir ortam hazırlanmıştır. (Barutçu 2001: Giriş bölümü, Ecmel Barutçu: 15).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

gazetelerden biri olan Epuhi gazetesinin Metropolithane tarafından çıkarıldığını, bu gazeteye göre Türklerin Trabzon'da haklarının olmadığını, buranın Rumluğun merkezi olduğunu belirttiğini bu nedenle buna karşı durmak ve karşı mücadeleye girişmek gerektiğini belirtmektedir (Barutçu 2001: 31). İstikbâl'in bu gazeteye karşı verdiği mücadele etkili olmuş ve bunun sonuçları görülmeye başlanmıştır. İstikbâl'in sürekli ve etkili yayınları sözkonusu gazetelerin daha saldırgan bir yayın politikasına yönelmelerine neden olacak bu ise Trabzon halkının İstikbâl gazetesine olan teveccühünü arttıracaktır. (Barutçu 2001: 37-38).

İstikbâl gazetesi bu mücadelesini yalnız azınlık basınına karşı vermemiştir. Yine Trabzon'da Milli Mücadele aleyhinde yayınlanan önemli bir gazete olarak Selamet gazetesi vardı. *Selamet gazetesi*, Eyyüb-zâde Ömer Fevzi tarafından 15 Kasım 1918 tarihi itibarıyla çıkarılmaya başlanan bir gazetedir. Önceleri, genel anlamda, saltanat ve hilafet yanlısı iken, zamanla Milli Mücadele'nin karşısında yer alan bir basın organı durumuna gelmişti. Bu gazete Peyam ve Sabah gazetelerini sürekli öven, itihatchıları yeren ve onları merkeze jurnalleyen bir yayın politikası izlemekte, böylece Rumları da memnun etmektedir (Barutçu 2001: 33).

İstikbâl gazetesi Trabzon'da ilk siyasi hareketlenme olarak görülmekte ve gazetenin en önemli amacı da "halk efkârının (kamuoyunun) Milli Mücadele'ye hazırlanması" olarak belirtilmektedir (Tarakçıoğlu 1986: 39). Şüphesiz olarak İstikbâl gazetesini asıl amacı yalnızca bir gazete olarak yayın hayatında var olmak değildi. Belki de asıl amaç milli birliğe yönelik olarak, milli direnişe hizmet etmek, bu amaçla memlekette bir Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Teşkilatı meydana getirerek milleti bu teşkilat etrafında birleştirmektir (Barutçu 2001: 34).

Trabzon'un Önemi, İstikbâl Gazetesi ve Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti

Trabzon hem coğrafi hem de siyasi konumu bakımından önemli bir merkezdi. Çok etkili bir ulaşım üssüydü. Bu bakımdan buraya her kesimden birçok kişi uğruyordu. İstikbâl gazetesi ve yönetimi de bu süreci iyi yöneterek önemli toplantılara ve buluşmalara ev sahipliği yapmaktaydı. Faik Ahmet'in gazetede ki odası memleket meselelerini istişare odası haline dönüştürülmüştü (Çapa 1998: 33; Keskin 2012: 51).

Diğer taraftan İstikbâl oldukça etkili yayınlarıyla hemen hemen tüm bölgenin bu gazete etrafında toplanmasını sağlayacak ve teşkilatlanmaya giden yolda belli bir mesafe alınması kolaylaşacaktı (Barutçu 2001: 38). Rum ve Ermenilerin faaliyetleri Trabzon ve genelde Karadeniz için çoğalmaya başlayınca bu tehlike karşısında Türkler de harekete geçmişlerdi. Özellikle Faik Ahmet'in hemen hemen herkesin ortak düşüncesi olan bir cemiyet oluşturma fikrine yönelik süregelen makaleleri bu amaca ulaşmada önemli kazanımlar sağlayacak, kamuoyunun bu konuya kanalize edilmesi daha etkili olacaktı (Barutçu 2001: 27). Bölgenin Rum veya Ermenilere verilmesine engel olmak adına teşkilatlanmaya çalışan Türkler, bu çalışmalarını 12 Şubat 1919'da tamamlayarak yeni bir sürece adım atmışlardı.

Bütün bu gayretlerin sonunda, sınırları Batum'dan Samsun'a kadar uzanan, Rize, Trabzon, Gümüşhane, Giresun, Ordu illerini içine alan Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Türk Devleti'nden ayrılamayacağını herkese göstermek üzere, milli hakları korumak, bu haklara dokunulmamasını sağlamak için etkili teşebbüslerde bulunmak ve bu amacın dışında başka bir siyasetle uğraşmamak üzere merkezi Trabzon'da olacak olan *TrabzonMuhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti*'ni kurmuşlardı (Bulut 2004: 268). Bu aşamadan sonra İstikbâl kurulmasında öncülük ettiği TMHMC⁵ ile el ele Milli Mücadele'nin başarısı için zorlu bir uğraşın içine girecektir. Bu bakımdan TMHMC'nin faaliyetlerini, bu cemiyetin kurulmasında öncülük eden İstikbâl gazetesinin

⁵ Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti.

faaliyetlerinden ve onun amaçlarından ayrı olarak değerlendirmek imkansızdır ve her ikisi de farklı yollarda fakat aynı amaçlar doğrultusunda hareket etmeye başlamışlardır. Zira gazete hem cemiyetin sözcülüğünü yapmakta hem de kadrosunun ağırlıklı bir bölümüyle cemiyetin faaliyetlerinde yer almaktaydı (Keskin 2012: 61). Cevad (Dursunoğlu)⁶ bu birlikteliği, İstikbâl gazetesinin ve TMHMC’nin dayanışmasını, ortak bir dava etrafında toplanarak mücadeleye girişmiş bir kolektif hareket olarak nitelendirmektedir. (Bulut 2004: 267).

Cemiyet’in kuruluşu kısa zamanda etkisini göstermişti. Bu gelişmelerden etkilenen Erzurum’un ileri gelenleri benzer çalışmalar için girişimlerde bulunacaklardır. İstanbul’dan Erzurum’a Trabzon üzerinden geçen ve uğradığı İstikbâl gazetesinde gelişmeleri yakından gören ve gazetenin öncülüğünde kurulan TMHMC’nin başlattığı milli uyanış hareketinin bir benzerinin de Erzurum’da yapılması gerektiğini düşünen Hoca Raif Efendi⁷, Erzurum kamuoyunun da meşru bir müdafaa hareketine hazırlanmasını Trabzon’daki Milli Mücadelecilerle birlikte karara bağladıklarını beyan eder (Barutçu 2001: 28).

TMHMC’nin Milli Mücadele yolunda ki bu yadsınamaz önderliği Erzurum Kongresi’ne uzanan süreçte de kendini gösterecektir. Bu cemiyet, Doğu Anadolu’nun çeşitli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri içinde en önce ortaya çıkanlardan biri olarak Milli Mücadele’nin kıvılcımını ilk yakan ve bizzat Faik Ahmet Barutçu’nun deyimiyle “*Erzurum Kongresi’ne analık yapmış*” olan cemiyettir (Barutçu 2001: Giriş bölümü, Ecmel Barutçu: 13). TMHMC’nin amacı, Wilson Prensipleri’ne göre milli hakları korumak, Doğu vilayetlerinde kurulması düşünülen Rum ve Ermeni devletleri tehlikesi karşısında bölgenin Türklere ait olduğunu ispatlamak, bölgenin saltanata ve hilafete bağlılığını muhafaza etmek ve kurtuluş için gerekli vasıtaları sağlamaktır (Akbal I 2010:144).

Hızlı bir şekilde teşkilatlanan TMHMC, Karadeniz Bölgesi’nde, başta Rize, Ordu, Gümüşhane ve Giresun olmak üzere, birçok merkezinde şubeler açmış, kısa bir süre sonra da kongresini toplamıştı. TMHMC tarafından tertip edilen I. ve II. Trabzon Kongreleri’nden sonra Erzurum Kongresi’nin toplanması yine birlikte alınan bir kararın sonucu olarak ortaya çıkacaktır. Faik Ahmet bunu;

“Milli hareketin nazım ve rehberleri, doğu vilayetleri halkı ve o halkın fedakar aydın kesimi olmuştur. Bu vilayetler⁸ de öncelikle Trabzon ve Erzurum’dur. Bu iki komşu ve kardeş vilayet Birinci Dünya Harbi mağlubiyetinin yarattığı tehlikeyi, ayrılma ve istila karşısında hususiyet ifade eden bir şekilde pek yakından birleşmiş kaderleriyle baş başa ve yalnız kalarak daima beraber hissetmiş, beraber düşünmüş ve beraber hareket etmişlerdir” sözleriyle dile getirmektedir.(Barutçu 2001: 21).

Trabzon Kongreleri’nden Erzurum ve Sivas Kongreleri’ne

Trabzon ilk kongresini büyük bir heyecan içinde gerçekleştirir. Halkın büyük memnuniyetiyle karşılanan bu ilk kongre, sözkonusu işgallere karşı bir direnişin varlığını ve

⁶ Cevat Dursunoğlu, eğitimci ve siyaset adamı olan Cevat Dursunoğlu, Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti’nin Erzurum şubesini kurmuştur. Erzurum Kongresi hazırlık çalışmalarına katılmış olan Dursunoğlu bu kongre için Erzurum delegeliği hakkını Mustafa Kemal’e vererek Kongre’ye Hasankale delegesi olarak katılmıştır. “*Milli Mücadele’de Erzurum*” adlı bir kitabı (1946,1998) vardır.

⁷ Hoca Raif Efendi, Mütareke’nin özellikle 24. Maddesi çerçevesinde Vilayât-ı Şarkiyye’nin Ermenistan olacağına dair diğer Erzurum ileri gelenleriyle aynı endişeyi paylaşarak, İstanbul’a gitmiş, İsmail Hakkı, Mahmut Nedim ve bazı mebuslarla 2 Aralık 1918’de “Vilayât-ı Şarkiyye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti”ni kurmuşlardır. (Selvi 2000: 50).

⁸ Trabzon ve Erzurum Vilayetleri bu günkü sekiz vilayeti kapsıyordu. Ordu, Giresun, Rize , Gümüşhane Livalarıyla Trabzon bir buçuk milyon nüfusu ihtiva eden kocaman bir eyalet halindedir. Erzurum da Doğu Beyazıt’tan başka Erzincan Livasıyla hudutları Sivas’a kadar dayanan büyük bir Türk Vilayeti idi (Barutçu 2001: 22).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

teslimiyetin olmayacağını işaret eden bir görüntü oluşturmuştur (Barutçu 2001: 73).I. Kongre ümit verici olmakla birlikte yeterli değildir ve ikinci kongrenin de toplanması gerekmektedir. Bu kongre de toplanacak ve Erzurum ile istişare ve ortak hareket içinde olma kararlılığı bir kez daha teyit edilecektir. Yine Faik Ahmet'e göre;

“*Milli harekatta Trabzon daha önce hareket etmişse Erzurum'un kendisiyle beraber olacağından emin olarak, milli ve meşru hukuku müdafaa azim ve gayreti ile meydana atılmış ve gerçekten de kanatlarını Doğu Vilayetlerimizin üstüne geren büyük tehlike karşısında alınacak vaziyetin tayininde Trabzon'dan ayrı bir görüşe sahip olamamak mevkiinde bulunan kahraman Erzurum evlatları, Trabzonluların bu kanaatindeki isabeti 2. Trabzon Kongresi'nin karar ve davetine verdikleri cevapla göstermişlerdir. O cevap bütün Türkiye'nin kurtuluşuna giden yolu tayin için mucizevi bir işarete, geleceğin sisleri içinde bizi bekleyen fazilet zaferinin müjdesini beraber taşıyan bir mukabele idi. Erzurum Kongresi'nin yapılması bu suretle kararlaştırılıyordu ve bütün bir millet ve vatanın talih ufkuna çöken kesif siyah bulutlar, Türk azim ve dehasından, Türkün çelik imanından doğan kudretin yarattığı sert rüzgarlar önünde dağılmaya mahkum oluyordu*” (Barutçu 2001: 21).

Trabzon'da bu gelişmeler yaşanırken Anadolu'nun batısında İzmir işgal edilmiş Yunanlılar Anadolu'yu baştanbaşa esaret altına almak için ilk adımlarını atmışlardı. İşgal ve parçalanma programının içinde yer alan Batı Anadolu için Britanya ordusunun yorgunluğu ve yetersizliği ortadaydı. Bu durumda görev Yunanistan'a verilmişti. Zira onların Anadolu'yu işgal etme ihtirası içinde olduğu zaten açıkça bilinmekteydi (Ortaylı 2011: 49). Bu işgal Anadolu'da kabul edilmemişti ve gayrimüslimlerin sevinçlerinin tam tersi olarak halkın büyük bir üzüntü içine girdiği gözükmekteydi. Her tarafa endişe hakimdi. Trabzon Rumları, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalini şenliklerle karşılamışlar, şehirde yayınlanan Faros (Farosanolis) ve Epuhi gazeteleri sevinçlerini gizlemeye gerek duymamışlardı. Ayrıca Trabzon'da YorgoMihailidi matbaasında basılan *İstikbâl*, Rum müretteplerin boykotuna uğramış ve basılamamıştı (Bulut 2004: 270).

İzmir'in işgalinden onüç gün sonra, 28 Mayıs 1335 (1919) da Trabzon'da olağanüstü olarak II. Trabzon Kongresi toplandı. Yapılan toplantılardan sonra kongreye ilişkin olarak TMHMC Kongre Heyeti 30 Mayıs 1919 da bir durum değerlendirmesi yapmıştır. Barutçu'nun eserinde de yer verilen Karar Defteri'nde⁹ ;

“*...Erzurum vilayetinde olmak üzere Vilayet-i Şarkiyeye Murahhaslarından mürekkep muazzam bir Kongrenin kısa bir müddet zarfında aktini müttefikan taht-ı karara almıştır. ...İçtimanın orada vukuunu ve maksad-ı milliye vüsul için sürat husulünü şiddetle arzu eylemekteyiz. Keyfiyetten Sivas, Diyarbakır, Van Bitlis, Mamuretilaziz Vilayetlerini de haberdar eyledik. İ'zâm kılınacak (gönderilecek) murahhasların millet-i bî-hakkın temsil etmeleri için her kazadan lâakal en az bir murahhas bulunması esasını kabul ettik.*” denilmektedir (Barutçu 2001: 125).

Karar sonrası TMHMC bu metni ilgili vilayetlerin Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Şubelerine ileterek, Erzurum'da bir kongre toplanması konusunda ilk hareketi başlatmıştı. Bu metne verilen cevaplar¹⁰ kongrenin bir sonucu olarak beliren bu tarihi kararın ne denli derin bir etki yarattığının ve isabetli bir başlangıç olduğunun görülmesine neden oldu. Erzurum'dan buna karşılık;

⁹Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Karar Defteri adı geçen eser içinde bir ek olarak verilmiştir.

¹⁰ Her iki vilayet arasında yapılan yazışmalar ve bu konudaki değerlendirmeler için bkz. (Goloğlu 1968: 52).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

“Teklifiniz burada kemali hüürmetle karşılandı. Artık mukadderatımız gibi âmâl ve mesaimiz de (emellerimiz ve emeklerimiz de) birdir. Vilayat-ı Şarkiyedeki hukuk-i mukaddese-i islamiyenin müdafaa ve muhafazası vazife-i tarihiye ve milliyesi kan, tarih ve din iştirakiyle yekvücut olan Türk ve Kürt’e teveccüh etmiş olduğundan ve teklif-i âlilerine tamamen iştirak eylemiş olduğumuzdan bahs ile iş’aratıbiraderanelerinin ehemmiyetle nazar-ı dikkat ve kabule alınması te’kîden Vilayat-ı Şarkiyeye yazıldı. 2 Haziran 1335 (1919) Vilayat-ı Şarkiyeye Müdafaa-i Hukuk-i Milliye Cemiyeti Erzurum Şube Reisi Mehmed Hilmi” şeklinde bir cevap gecikmemiştir (Barutçu 2001: 128).

Trabzon kongreleri sonrasında Erzurum’da büyük bir kongre toplanması kararı alınmıştı. Yine bu günlerde Mustafa Kemal de Samsun’a çıkışından sonraki faaliyetlerine devam etmekteydi. Önce Havza’ya ardından da İstanbul hükümetinin baskıları ve İngilizlerin bölgedeki varlığı nedeniyle Amasya’ya yönelmişti. Havza üzerinden Amasya’ya geçen Mustafa Kemal, orada Müftü Hacı Tevfik Efendi tarafından sıcak bir şekilde karşılanmış, bu karşılama ve görüşmelerden sonra halkın ve kurucuların maddi desteğiyle Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti oluşturulmuştur (Akbal I 2010:148). Mustafa Kemal Amasya’da askeri ve mülki erkânın büyük bir kısmını arkasına almak için, vatanın kurtarılması konusundaki kararlılığını belirterek, bütün milli cemiyetlerin Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye adı altında birleştirilmek üzere Sivas’ta bir kongre toplanacağını, buraya Trakya da dâhil olduğu halde her cemiyetten delege gönderilmesini, bu durumun da bütün arkadaşlarının karar ve görüşlerine uyduğunu belirtir (Akbal I 2010:148). Bu ve buna benzer girişimlerle Mustafa Kemal’in, resmi görevinin kendisine verdiği yetkinin yerini alacak yeni bir destek temeli hazırlamak üzere hareket etmeye başladığını görmekteyiz (Shaw 2006: 407). 21/22 Haziran’da “Amasya Tamimi” adı ile bilinen ve Rauf Bey, Ali Fuat Paşa, Refet (Bele) Bey’in de katılımıyla Amasya’da karar altına alınan bir metinle Milli Mücadele yeni bir ivme kazanacaktır (Keskin 2012: 75).

Milli Mücadele faaliyetlerini bir arada ortak amaçlar doğrultusunda birleştirmek için her ne kadar Sivas’ta bir kongre yapılması düşünülüyor olsa da yukarıda da değindiğimiz gibi zaten Trabzon ve Erzurum bu girişimin benzerini yapmak üzere kongre tarihi belirlemişlerdi. Amasya’da alınan kararlardan biri de görüşmeler sonunda Erzurum Kongresi delegelerinin Sivas’a gelmelerinin istenmesi ve bunun kararlaştırılmış olmasıydı. Mustafa Kemal aynı zamanda Erzurum Kongresi’ne de katılma kararı almış, 3 Temmuz 1919’da Erzurum’a gelmişti. 8 Temmuz’da da bütün görevlerinden istifa ettiğini telgrafla bildirecektir (Akbal I 2010: 149).

23 Temmuz’da başlayan kongre, son gününde Heyet-i Temsiliye’nin oluşturulması ve Mustafa Kemal’in başkan seçilmesiyle son bulmuştur. Kongre, Trabzon ve Erzurum delegeleri ağırlıklı olup, doğu vilayetlerinden de 15 delege ile toplamda 56 delegenin bir araya gelmesiyle yapılmıştır. Son günde oluşturulan Heyet-i Temsiliye Anadolu’da başlayacak Milli Mücadele’nin siyasal güç odağı olacaktır (Akbal I 2010:150). Kazım Karabekir’e göre Erzurum’da kongre sonrasında oluşturulan Heyet-i Temsiliye icab ettiğinde ilk “Milli Hükümet” erkânı olacaktır (Karabekir 1995: 107). Goloğlu’na göre ise “Erzurum Kongresi tam bir Milli Mücadele hareketi ve onun başlangıç hamlesidir. Her ne kadar, hareketin basamağı Doğu bölgesinin milli kuruluşları ise de, amaç vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığıdır. Bu amaca varmak için de milli kuvvetlere dayanılacak, milli iradenin egemenliği sağlanacaktır” (Goloğlu 1968: 111). Erzurum Kongresi, hazırlanan deklarasyon açısından bakıldığında bir sonraki aşama olan Sivas Kongresi’nin temelini oluşturmuş, on maddelik karar metninde bağımsızlık savaşının nasıl yapılacağına ve böylece sonuca nasıl gidilebileceğine ilişkin ilkeler ortaya konulmuştur. Böylece de Milli Mücadele’nin genel çerçevesi çizilmiştir (Shaw 2006: 408).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

Son Kongre olarak Sivas Kongresi toplanmış, adeta Erzurum Kongresi'ni onaylar nitelikte, Milli Mücadele için çok önemli hususlar karara bağlanmıştır. Sivas Kongresi'nde; *Erzurum Kongresi'nin tespit ettiği esaslar yurt bütününde geçerli olmak üzere benimsenmiş, milli hakların savunulması ve hükümetin milli hakları koruyamayacak bir vaziyete düşmesi halinde yönetime el koyacak bir örgütün oluşturulması karara bağlanmıştır. Bütün Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti çatısı altında birleştirilmiş, her türlü işgal ve müdahaleye karşı savunma ve karşı koyma, Meclis-i Mebusan seçimlerinin bir an önce yapılması, düzenli ordunun direnişden çekilmesi ve Kuva-yı Milliye, yani çeteler ve milis kuvvetlerle direnişin yapılması*, gibi kararlar alınarak kongre sonlandırılmıştır (Akbal I 2010:153). Kapsamı ve ruhu bakımından Sivas Kongresi Erzurum Kongresi'nde takınılan durumu desteklemekte, aynı amaçlar doğrultusunda çalışmayı esas kabul etmekteydi (Shaw 2006: 410).

İstikbâl Gazetesi ve Ankara Merkezli Milli Mücadele Hareketi'ne Desteği

Bölgesel kurtuluş adına Milli Mücadele hareketini başlatan İstikbâl gazetesi, çıktığı kıvılcımla TMHMC'yi kurmuş, böylece bu teşkilat vasıtasıyla kongreler düzenlenmiş, Erzurum Kongresi ile belli bir seviyeye gelen Milli Direniş hareketi Sivas Kongresi ile ulusal bir kimliğe yönelmiştir. İstikbâl gazetesi tüm bu süreçlerde Milli Mücadele'nin yanında olmuş, basın yoluyla gazete olarak kendi, teşkilat yoluyla da, kurulmasında öncülük ettiği ve aynı zamanda sözcülüğünü yaptığı TMHMC eliyle bu faaliyetini Sivas üzerinden Ankara'ya taşımıştır.

İstikbâl'in şimdiki amacı, Ankara merkezli cereyan eden Milli Mücadele hareketini Trabzon halkıyla sürekli iletişim halinde bulundurmaktır. Bu Ankara'daki Milli Mücadele ruhunu ve onunla ilişkili her türlü gelişmeyi halka aktarmak, böylece Trabzon'da oluşan Milli Mücadele kamuoyunun bu mücadele etrafındaki halkasını daha da güçlendirmektir.

1919'da yapılan ve daha çok Müdafaa-i Hukukçuların başarılı olduğu seçimlerden sonra açılan son Mebusan Meclisi'nin basılarak dağıtılması üzerine yeni bir arayış başlamıştır. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti icra organı olan Heyet-i Temsiliye 19 Mart 1920'de, vilayetlere, bağımsız sancaklara ve kolordu komutanlıklarına yeni bir seçim genelgesi göndermişti. Bu genelgede, Ankara'da olağanüstü yetkili bir meclisin ya da 'kurucu meclisin' toplanabilmesi için yeni bir genel seçim yapılacağı duyurulmuştu (Akbal II 2010: 166). İstikbâl gazetesi bu konuyu "*Meclis-i fevkalâde intihâbâtü münasebetiyle*" (Barutçu 1336/1920: 127), "*Yine intihâb meselesi*" (Barutçu 1336/1920: 128), "*Neticesi*" (Barutçu 1336/1920: 129) gibi makalelerle ele alır.

Yine İstikbâl, "*Mebusan reisi Ankara'da*" başlığıyla verdiği haberde, Celaleddin Arif Bey'in İngilizler'in takibatından kurtularak Ankara'ya gelişini ve Meclis-i Mebusan'ı Ankara'da ictimaya davet edişini duyurmaktadır (İstikbâl 1336/1920: 128). Aynı gün bir başka haberde İstikbâl "*Mebusan reisinin protestosu*" hakkında halkı aydınlatmaktadır. İstanbul'da Meclis-i Mebusan'ın dağıtılmasına tepki olarak Celaleddin Arif Beyefendi'nin protestosunu sayfalarına taşımaktadır (İstikbâl 1336/1920: 128). Celaleddin Arif Bey'in kaçışının ve Ankara'ya gelişinin önemi büyüktü. Parlamento'nun yasadışı olarak feshedildiğini ve Anayasa'nın çiğnendiğini belirtmiş olması Milli Mücadele'nin seyri açısından önemlidir (Shaw 2006: 414).

Kısa bir sürede, yoğun çalışmalar sonucu seçimler nihayete ermiş, beklenen büyük gün gelmişti. 23 Nisan 1920'de Cuma namazına müteakip, dualar ve tekbirler eşliğinde, seçim sonuçlarının bir yansıması olarak, Büyük Millet Meclisi'nin açılışı yapılmıştır (Akbal II 2010: 167). İlber Ortaylı'ya göre ;

"23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanan TBMM sağdan sola her fikre sahip üyelerden oluşuyordu. Birleşilen ana nokta yurdun işgalden kurtarılmasıdır. Bu muhalif ve muvafık gruplarla meclis Kurtuluş Savaşı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

boyunca çalışmaya devam etti.” (Ortaylı 2011: 56). “TBMM hükümeti İstanbul’daki hükümetin işlerliğini kaybetmesi üzerine kurulmuştu ama bütün Anadolu idari teşkilatını ve bürokrasisini devralmıştı. Dahası devlette devamlılık esası üzerine 1876 Anayasası da yürürlükte bırakılmıştı (Ortaylı 2011: 56).

İstikbâl gazetesi 24 Nisan 1920’de “**Meclisin küşâdı**” başlıklı yazısında, Ankara’da bir Cuma gününde açılan B.M.M.’ni halka duyurmakta, Milli Meclis’in Ankara’da açılması ile vatanın istiklali, hilafet makamı ve saltanatın istihlası (kurtarılmamış), gibi en mühim ve hayati vazifelerini ifa edeceğini belirtmektedir (İstikbâl 1336/1920: 132). Zaten yeni Meclis, oluşturulan bu yeni rejimin padişaha değil İstanbul hükümetine karşı çıkmaktaki kararlılığını hemen açıklamakta gecikmemişti (Shaw 2006: 414).

Ankara’da bu gelişmeler olurken, 1919 güz aylarından 1920 yılı güz aylarına kadar Anadolu bir kardeş kavgasına girecek, bir iç savaş tüm bu toprakları kasıp kavuracaktır. Halkın dini duygularını, saltanat ve halifenin durumunu kullanarak Milli Mücadele’yi etkilemek için fetvalardan yararlanılacak, adeta bir fetvalar mücadelesi verilecektir. Ankara’nın yayınladığı karşı fetva ile İstanbul’un işgal altında olması, Saltanat’ın ve Halife’nin baskılara maruz kalması dolayısıyla verilen fetvanın bu baskılar altında İtilaf Devletleri’nin zorlamasıyla yayınlandığı belirtilerek hükümsüz olduğu ilan edilecektir. (Akbal II 2010:168-169). Zira Fevzi Paşa (Çakmak) Ankara’ya geldiği gün Meclis’te yaptığı konuşmada Padişah’la görüşüğünü, onun düşman baskısı altında olduğunu ve bu fetvanın düşman baskısı ile verildiğini söylemiştir (Akbal II 2010:168). Fetvaya İstikbâl gazetesi geniş yer vermiş “**İki fetva**” başlığıyla İstikbâl, her iki fetva hakkında halkı bilgilendirmeye çalışmıştır (İstikbâl 1336/1920: 131).

Doğu Cephesi ve İstikbâl Gazetesi

Diğer taraftan, Doğu ve Güney Cepheleri için de oldukça hassas davranan İstikbâl, bütün gelişmeleri kamuoyuyla paylaşmak konusundaki titizliğini sonuna kadar sürdürmüştür. Anadolu’nun her köşesine ilgiyle yaklaşmış, bu ilgisini habere dönüştürerek kamuoyuyla paylaşmıştır. Milli Mücadele döneminin ilk yıllarından başlayarak bunu gazete sayfalarında haberleştirmektedir. “**Ermeni vahşetleri devam ediyor**” (İstikbâl 1336/1920: 146). “**Ermenilerin silsile-i cinâyetleri**” (İstikbâl 1336/1920: 147) gibi haberlerin yanı sıra gazetenin başyazarı Faik Ahmet’in “**Müslümanlar yapsa idiler**” başlığıyla kaleme aldığı makalesinde ve diğer yazılarda yapılan zulüm ve cinayetler sayfalara taşınmış (Barutçu 1336/1920: 147). Buna karşılık olarak Kazım Karabekir Paşa’nın; “**Taşnak Ermenilerin türlü katliamına çabuk son vermek lazımdı. Aksi takdirde Elviye-i Selase (üç il: Kars, Ardahan Artvin) ’deki Türklüğü imha ederek ve şuradan buradan da Ermeni muhacirleri getirerek kuvvetlice yerleşecek ve cihana karşı da ’Gelin bakın, burası Ermenistandır diyeceklerdi**” şeklindeki sözlerini kamuoyuyla paylaşacaktı. (Karabekir 1995: 274). Zira Ermeniler yalnızca işgal eylemiyle kalmayıp büyük bir katliam hareketine de girişmişlerdi. Bu durum karşısında B.M.M Doğu Cephesi komutanı Kazım Karabekir Paşa’ya ileri harekât emri verdi ve Ermeniler ağır bir yenilgi sonrası bölgeyi boşalttı” (Akbal II 2010: 171).

Ordunun bu harekâtı gazetenin sayfalarında geniş yer bulacaktır. “**Cephe haberleri**” (İstikbâl 1336/1920: 186), “**Ermenilerin sulh talebi**” (İstikbâl 1336/1920: 188), “**Ermenilerin sulh teklifi kabul edildi**” (İstikbâl 1336/1920: 188), “**Kars’ın sükûtu**” (İstikbâl 1336/1920: 190) “**Ermeniler mütareke şartlarını kabul ettiler**” gibi makale, alıntı ve haberlerle Doğu Cephesi’ne ilişkin bilgilendirmeler yapılırken bunların Milli Mücadele açısından önemi değerlendirilmekteydi (İstikbâl 1336/1920: 191).

Batı Cephesi ve İstikbâl Gazetesi

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

Batı cephesinde ise, 1921 yılı başlarına kadar Yunanlılarla çete savaşları ve vur-çekil taktiğiyle mücadele eden Kuvay-ı Milliye birliklerinin yerini düzenli ordu almaya başlayacak ve bunun oluşması ile de Yunanlılarla ilk karşılaşma yine 1921 yılı başlarında İnönü önlerinde olacaktır. Zira Yunanlılar ciddi bir engelle karşılaşmadan, Ankara yönünde ilerlemek amacıyla Eskişehir, Bursa ve Uşak cephelerinden geniş bir hat boyunca taarruz geçmişler, 9 Ocak'da Bilecik ve Bozüyük'ü işgal etmişlerdi. Yunanlılar 10 Ocak 1921'de İnönü mevzilerine taarruza başlayacak, çetin muharebelerden sonra geri çekilmek zorunda kalacaklardı. "**Garp cephesinde muvaffakiyet**" (İstikbâl 1337/1921: 206), "**Yunanlıların hezimet.**" (İstikbâl 1337/1921: 207) , "**Garp cephesi muzafferiyeti**" (İstikbâl 1337/1921: 207) , "**Garp cephesi**" başlıklı haberlerle İstikbâl gelişmeleri takip etmekte, Anadolu Ajansı aracılığıyla edindiği haberleri ve kamuoyuyla paylaşmaktadır (İstikbâl 1337/1921: 208). Faik Ahmet'in "**Yunan mağlubiyetinin tesîrâtı**" adlı yazısında ise Yunanlıların İnönü'de ağır bir mağlubiyete; hatta hezimete uğratılması ile ilgili olarak bu sonucun yansımalarını aktaran bir yazısı gazetenin 24 Ocak 1921 günkü sayısında yer almaktadır (Barutçu 1337/1921: 209). Birinci İnönü Zaferi'nden sonra Yunan cephesi belli bir toparlanma sürecine girecek bu süreç içinde Türk ordusu da tahkimatını arttırmaya çalışacaktır.

Tam da bu günlerde, Milli Mücadele için bir marş yazılması ve böylece Milli Mücadele ruhunun dillerde tezahürünün sağlanmasını düşünen Ankara, bir yarışma düzenlemiş ve bu yarışmadan bir millet marşı seçmek istemiştir. Mehmet Akif, para ödülünün olmasından dolayı yarışmaya iştirak etmemiştir. Daha sonra kendisinden bir marş yazması istenmiş, o da maddi karşılık olmamak ve bir yarışma özelliği bulunmamak üzere İstiklal Marşı'nı yazmıştır. İstikbâl gazetesi 12 Mart 1921'de Meclis tarafından kabul edilen İstiklal Marşı'na geniş yer vermiştir. Kurulduğu günden beri Milli birliği ve Milli Mücadele'yi destekleyen İstikbâlgazetesi, "**İstiklal Marşı**" (İstikbâl 1337/1921: 253) "**Akif'in Marşı Kabul Edildi**" (İstikbâl 1337/1921: 258) şeklindeki yazılarla İstiklal Marşı'nın kabul edilmesini duyurmakta, marşın tamamını sayfasından vererek bu güzel haberi ve bu birleştirici marşı kamuoyuyla paylaşmaktadır.

Yine, Yunanlıların büyük bir taarruza girişecekleri ve Türk ordusunun Sakarya'nın doğusuna çekildiği, Milli Mücadele için verilecek desteğe en çok ihtiyaç duyulan bu günlerin öncesinde Akif'in başka şiirleri de halk üzerinde oldukça etki yaratacak özelliğe sahiptir. Bunlardan biri 30 Mart 1921'de gazetenin ilk sayfasında yer alan "**Amin!**"dir (İstikbâl 1337/1921: 263). Mehmet Akif mısraları İstikbâl gazetesinin sayfalarında yer aldığı günlerde, Anadolu da büyük bir savaşa hazırlanmaktadır.

Tam da bu günlerde Yunanlılar, Bursa ve Uşak cephesinde yeniden ileri harekâta başlamış, 26 Mart 1921'de Adapazarı ve Söğüt işgal edilmiş, 27 Mart 1921'de İnönü mevzilerine ikinci defa taarruza başlamışlardır. Gazete "**Tebliğ-i resmi, Yunan taaruzu başladı**" (İstikbâl 1337/1921: 260), "**Yunan taaruzu cephelerde harb**" (İstikbâl 1337/1921: 260), "**İkinci İnönü meydan muharebesi**" şeklinde başlıklarla bu büyük mücadeleyi anlatırken, İkinci İnönü Meydan Muharebesinin bütün kuvvetiyle devam ettiğini aktarmaktadır ve durum değerlendirmeleri yapmaktadır (İstikbâl 1337/1921: 262). "**Hal ve vaziyet**" başlığıyla, 30 Mart 1921 tarihinde İstikbâl'de yayımlanan bir makalede Faik Ahmet, Garp Cephesi'nde başlayan çetin muharebeler dolayısıyla İtilaf Devletleri'nin Doğu Cephesi ile alakalı bir siyasi değişiklik oluşturabileceklerini, bu savaşların sadece Türk-Yunan savaşları niteliğinde olmadığını, şark siyasetini tanzim etmeye çalışan İtilafçıların Londra'da elde edemedikleri, belki de etmek istemedikleri neticeleri garp cephesinde oluşacak olan yeni neticelerle elde etmeyi düşündüklerini belirtmektedir. Buna göre İtilafçıları Batı Cephesinde Yunanlılar açısından oluşacak bir olumlu gelişmenin sonucunda Şark siyasetinde istedikleri adımı atmakta daha kolaylıkla hareket edebileceklerdir. Faik Ahmet milleti bu durum karşısında uyanık bulunmaya çağırmakta, halkı durumdan haberdar etmektedir (Barutçu 1337/1921: 263). Bu günlerde İstikbâl gazetesinin sütunlar bu hâlet-i ruhiyeyi tasvire çalışıyor, ümitsizliği asla kabul etmiyordu. Faik Ahmet "**Aldanyorlar**" başlıklı yazısında, İtilafçıların Yunan

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

taarruzundan medet ummalarını yadırgıyor, boşuna ümide kapıldıklarını yazıyordu (Barutçu 1337/1921: 264).

1 Nisan 1921’de gazete sütunlarına yansiyacak haberlerde bu hesabın bozulduğunu görmek mümkündür (İstikbâl 1337/1921: 265). Faik Ahmet de köşesinden “**Kaçıyorlar**”(Barutçu 1337/1921: 266) derken, gazete “**Yunanlılar nerede tutunabilecekler..!**” (İstikbâl 1337/1921: 266), “**Düşman kaçıyor**” (İstikbâl 1337/1921: 266) , “**Ordumuzu ve milleti tebrik**” (İstikbâl 1337/1921: 266), “**İsmet Paşa’yı tebrik**” gibi başlıklarla İnönü’de ikinci defa kazanılan zaferi, bu müjdeyi günlerdir endişe içinde bekleyen halka, verme şansını elde edecektir (İstikbâl 1337/1921: 267). Yunan ordusu çekilmeye başladığında, hem asker yetersizliği hem de malzeme eksikliği nedeniyle takip edilememiş, fakat bu büyük savunma başarısı kesin bir zaferle sona ermiştir (Shaw 2006: 425).

Ordunun kazandığı bu başarı sonrasında Trabzon Müdafaa-i Hukuk Heyeti Mustafa Kemal Paşa’ya bir telgraf çekerek Ordu’yu ve Büyük Millet Meclisi’ni, Mustafa Kemal Paşa nezdinde tebrik etmişti. İstikbâl 12 Nisan 1921 tarihli sayısında bu telgrafa karşılık gelen cevabı sayfalarına “**Mustafa Kemal Paşa’nın cevabı**” başlığıyla gösterilen heyecan ve yüksek alakadan dolayı teşekkür edilmektedir (İstikbâl 1337/1921: 275). Bu büyük zaferin hemen sonrasında Anadolu’nun her yanında olduğu gibi Trabzon’da da fener alayları düzenlenmiş ve şenlikler yapılmıştır (İstikbâl 1337/1921: 272). İstikbâl “**Şehrimizde fener alayı**” başlığıyla verdiği haberde;

“*Düşmanların Sevr muahedesiyle öldürmek istedikleri Türklere cellad tayin ettikleri sardalyecibahkaryaların dağlar kadar metin Türk ordusunun ve Anadolu kahramanlarının karşısında zelim ve mezruh firar ederken, alem-i İslam’ın yüzünü güldüren bu başarıdan, her taraf gibi Trabzonlular da en derin heyecanları hissederek dün akşam fener alayları tertip etmişlerdir....*” demektedir (İstikbâl 1337/1921: 269).

“**Cephelerde kahraman mücahitlerimiz**” başlığıyla İstikbâl o günlerde Mehmet Akif’in orduya, bu başarılı direnişine istinaden söylediği;

Hüdâ rızası için ey mücahidîn-i kirâm,

Ki pâk alınlarınız dîne en son istihkâm.

Sebâtı kesmeyiniz, çünkisâde sizde ümîd,

Dönerseniz ebediyen söner gider tevhîd.

mısralarıyla seslenmekte ve bu mücadelenin başarıya ulaşmasında üzerlerindeki yükün ne kadar ağır bir yük olduğunu hatırlatmaktadır (İstikbâl 1337/1921: 276).

I. ve II. İnönü bozgunları ile bir süre toparlanma devresi geçiren Yunanlıların, Kütahya-Eskişehir hattına doğru taarruz hazırlığında oldukları günlerde İnebolu bombardımanı gerçekleşmişti. İnebolu, Türklerin silah ve mühimmat sevkiyatı açısından, özellikle İstanbul’dan gelen gemilerin yüklerini boşalttıkları limandı. (Doğanay 2001: 113). İnebolu limanı, faal bir şekilde, Milli Mücadele’ye silah, cephaneye ve asker sevkiyatı için kullanılmaktaydı. Yine bu günlerde İstikbâl “**Karadeniz’de Yunan gemileri**” başlığıyla verdiği haberde bir Yunan torpidosunun Ereğli limanına kadar gelerek birkaç atış yaptığı ve karşı konulması sonrasında bölgeden hızla uzaklaştığını, aynı torpidonun Samsun ve Ünye önlerinde de görüldüğünü belirtmektedir (İstikbâl 1337/1921: 322).

Milli Mücadele ordusunun önemli lojistik destek noktalarına bu tür müdahaleler yaparak zarar vermeye çalışan ve geçen üç aylık süre içinde her türlü ikmal ve hazırlıklarını tamamlayan

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

Yunan ordusu, Türk ordusunu kesin olarak mağlup ve imha etmek amacıyla Bursa-Uşak hattı üzerinde 8 Temmuz 1921 günü taaruzla geçti. Önüne gelen bölgeleri hızla işgal ederek 17 Temmuz günü Kütahya'ya girdi. Türk ordusu çekilmeye başladı ve Sakarya nehrinin doğusunda mevzi tutuldu. 19 Temmuz günü ise Eskişehir, Yunan kuvvetleri tarafından işgal edildi. Eskişehir'in kurtarılması için yapılan karşı taaruz ise başarısız oldu ve Türk birliklerinin tamamı Sakarya'nın gerisine çekildi. Kütahya-Eskişehir muharebeleri olarak bilinen bu savaşlar 24 Temmuz'da Batı Cephesi Karargahı'nın Polatlı'ya nakledilmesiyle yeni bir aşamaya geçecektir (Akbal II 2010: 173). Türklerin savunma planı Ankara'dan önceki son doğal sınır olan Sakarya Nehri'ne dayandırılmıştı (Shaw 2006: 426).

Kütahya-Eskişehir muharebelerinin sonuçları vahimdi. Basın bu acı mağlubiyeti sayfalarına taşıırken kamuoyuna yeni umutlar aşılmasını ihmal etmiyordu. İstikbâl sürmanşetinden bu muharebeleri aktarmaya çalışmakta ve Garp cephesinde Allah'ın inayetiyle yeniden bir muzafferiyet hazırlayacak olan orduya olan ümidin yok olmaması gerektiği belirtmektedir. “*Allah Bizimle*” (İstikbâl 1337/1921: 352). ; “*Cenab-ı Hak İslamın son müdafaalarından nusreti esirgemeyecektir*” diyerek ümitvar olunması gerektiğini aktarmaktadır (İstikbâl 1337/1921: 352). “*Fevzi Paşa hazretlerinin beyannamesi*” düşmanın Anadolu içlerine uzanmakta olduğunu fakat aslında mezarına yaklaşmakta bulunduğunu, düşmanın ilerlemesinin halkı tereddüte ve endişeye sevk etmemesi gerektiğini, kahraman ordumuzun bu işin üstesinden geleceğini beyan etmektedir (İstikbâl 1337/1921: 361).

Yine bu günlerde Milli Mücadele'nin önemli lojistik destek üslerinden biri olan Trabzon bombalanmış (20 Temmuz 1921) Milli Mücadele'ye lojistik darbesi vurulmaya çalışılmıştır. Trabzon Rusya'dan ve İstanbul'dan Anadolu mücadelesi için yapılan silah ve cephane sevkiyatında önemli bir üs konumundaydı. Yunanlılar tarafından sürekli kontrol ediliyordu. Aynı zamanda Rumlara da cesaret vermek adına bu kontrol ve abluka daha da yoğunlaşıyordu. Burada asıl amaç, Yunanlıların batı cephesindeki saldırılarının önünde set kuran ve amansız bir savunma veren Milli Mücadele ordusunun, bu gücü sağlama yollarını kapatmaktı. Trabzon limanı ve diğer önemli limanlar iç kesimlere silah ve cephane sevkinde önemli bir vazife yerine getiriyordu. Yunanlılar batı cephesinde başarısız oldukça bu baskılarını daha da arttıracaklardı. Trabzon bombardımanı önemli bir hasar oluşturamamış, bir gözdağından ibaret olmuştur.

Milli Mücadele'nin ikmal kaynağı, büyük ölçüde, Sovyet Rusya ve İstanbul, bu kaynakların Anadolu'ya gireceği kapı ise Karadeniz'di (Doğanay 2001: 112). Bu bakımdan Karadeniz üzerine uygulanacak olan abluka ve baskılar Milli Mücadele'nin yanan ateşini söndürebilecekti. Karadeniz, yanan bu ateşin sönmemesi için, tüm bu engellemelere, bombardımanlara ve baskılara rağmen, büyük zorluklar ve fedakârlıklarla, Milli Mücadele'nin ikmal yolu olarak da başarıya giden yolda her zaman var olmuştur.

Sakarya Meydan Muharebesi ve Tekalif-i Milliye

Durumun vehameti ve netice verecek hamleler yapma zorunluluğunun açıkça görüldüğü böyle bir dönemde Mustafa Kemal'in başkumandanlık yetkisini TBMM'den üzerine almasını zorunlu kılacaktır. İstikbâl'de “*Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Başkumandan*” (İstikbâl 1337/1921: 373) başlığıyla verilen bu haberi takiben “*Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Nutku*” manşetiyle de konuya ilişkin olarak Mustafa Kemal'in değerlendirmelerini aktarmaktadır (İstikbâl 1337/1921: 374). Böylece, ordunun maddi, manevi, sevk ve idare açısından güçlenmesini sağlama yolunda kalıcı ve etkili bir çözüm bulunabilecektir. Sakarya Savaşı öncesi böyle bir yetkiyle, Milli Mücadele için, Meclis önemli bir karar vermiş, böylece ordunun sevk ve idaresi ve karar aşamasında oluşacak gecikmeler ve bundan doğacak olumsuzluklar berteraf edilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

“Başkomandan Mustafa Kemal Meclis’den aldığı olağanüstü yetkilerle hemen savaş hazırlıklarına başlamıştır. İlk hedef iyice Sakarya’nın içlerine kadar çekilmiş olan orduyu tekrar ayağa kaldırmak, sonra da Yunanlıları geldikleri yere göndermek için orduyu bir ölüm-kalım savaşına ikna etmektir. Öncelikli olarak bütün ulus özveriye çağrıldı. Başkomutan, 8 Ağustos’dayayınladığı **‘tekalif-i milliye emirleri’** ile halkın elinde bulunan yiyecekler ile teknik araç ve gereçlerin %40’ını bedeli sonradan ödenmek üzere orduya istiyordu. Öküz ve at arabalarının %10’unu, binek ve taşıt hayvanlarının %20’sini de istiyordu. Ayrıca halkın elinde silah ve cephane ne varsa hepsi isteniyordu. Başkomutan bu emirlerin uygulanması için her ilçede birer tane **‘tekalif-i milliye komisyonu’** da kurmuştu. Ayrıca komisyon kararlarını uygulamak için de **İstiklal Mahkemeleri** kurulmuştu.” (Akbal II 2010: 176).

Tekalif-i Milliye emirlerinin Başkomutan Mustafa Kemal Paşa tarafından yayınlanması sonrasında, Anadolu’nun her yerinde olduğu gibi Trabzon’da da Tekalif-i Milliye komisyonları kurulmuş, 11 Ağustos tarihinden sonra çalışmalara başlamıştır (Çapa 1992: 136).

“**Tekalif-i milliye**” (İstikbâl 1337/1921: 381), “**Tekalif-i milliye emirleri**” (İstikbâl 1337/1921: 382), “**Tekalif-i milliyeyişitab edelim**” (İstikbâl 1337/1921: 382), “**Tekalif-i milliyeyinutmayalım**” (İstikbâl 1337/1921: 389), “**Unutmayalım**” gibi haber ve duyurularla ordunun ihtiyaçlarını temin için çıkarılan emirleri halkın dimağında taze tutmaya ve bu konunun unutulmamasını sağlamaya çalışmaktadır (İstikbâl 1337/1921: 407, 408, 409, 410, 411, 412, 416). Bu da açıkça belirtmektedir ki Anadolu kenetlenmiş, bu büyük ölüm kalım savaşı öncesinde basın, kamuoyu ve ordu tek bir hedef uğruna varını yoğunu ortaya koymaya çalışmıştır. İstikbâl bu büyük mücadelede üzerine düşeni fazlasıyla yerine getirmek için her türlü olumsuzluğa rağmen yayınlarına devam edecektir.

Tekalif-i Milliye, cephe ve cephe gerisinde adeta ordu-millet dayanışmasıyla her iki kesimin maddi ve manevi bütünleşmesini sağlayacak olan hazırlıklar olarak görülmektedir (Ezer 2014: 450). İstikbâl gazetesinde yer alan Tekâlif-i Milliye haberlerinde değişmeyen yazı;

“**Cephede namus ve istiklalimiz uğruna cansiperane çalışan kahraman askerlerimiz için Tekalif-i Milliye Komisyonu’nca her hane başına toplanmakta olan (don, gömlek, çorap, çarık) dan ibaret olmak üzere bir kat çamaşırı unutmayalım, verelim**”

şeklinde mütemadiyen yayınlanmıştır. Gazete “**Umumi seferberlik: gayesi düşmanı son neferine kadar imha**” başlıklı haberiyle de artık bir seferberlik gayretiyle Anadolu’nun top yekün savaşa hazırlanmakta olduğunu belirtmekte, gerek Tekâlif-i milliye emirleri çerçevesinde yapılan fedakârlıklar gerekse diğer tüm ihtiyaçların karşılanmasıyla alakalı olarak verilen mücadele aktarılmaktadır (İstikbâl 1337/1921: 406). Bu girişim sonuç vermeye başlayacak, son savunma savaşlarında hem asker hem de teçhizat ve lojistik olarak varlığının büyük bir oranını kaybetmiş olan ordunun yeniden eski gücüne kavuşması ve hatta ondan daha da kuvvetli bir ordu haline gelmesi sağlanacaktı. Zira Anadolu halkı gerçekten varını yoğunu ortaya koymakta ve bu ölüm kalım savaşında her şeyiyle bulunmak istemektedir.

Yine bu günlerde İstikbâl’in başyazarı Faik Ahmet ise “**Fedakarlık zamanı**” başlıklı makalesi ile oldukça etkili bir yazı kaleme alacaktır (Barutçu 1337/1921: 383). Yapılan mitingler ve bu mitinglere (Çapa 1992: 136) ilişkin İstikbâl gazetesinin haberleri de oldukça önemlidir (İstikbâl 1337/1921: 386). Bu mitingi takip eden günde çıkan sayısında İstikbâl “**dünkü muazzam miting**” başlığıyla, bu mitingde yapılan konuşmaları yayımlayarak halkın bu konudan haberdar olması gayesiyle bilgi verilmiştir (İstikbâl 1337/1921: 386). Ebul Hamdi Hüsnü’nün “**Şerefle**

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

çarpışacağız” (Ebul 1337/1921: 370), Faik Ahmet’in Sakarya Savaşı öncesi kaleme aldığı **“İmtihân devresi”** (Barutçu 1337/1921: 375), **“Mîsâk-ı Millîmiz”**(Barutçu 1337/1921: 385) ve yine gazetenin özgün yazılarından biri olan **“Anadolu varını yoğunu fedâyââmâde”** o günlerde Trabzon’da halk nazarında önemli etkiler bırakan yazılar olarak yayınlanmaktaydı (İstikbâl 1337/1921: 393). Büyük bir imtihan öncesinde Anadolu, her tarafında birlik ve beraberlik içinde, asla ümitsiz olmadan, cesaretli bir direnişin örneğini sergiliyordu.

Diğer taraftan yeni bir taarruz için hazır olduğu kanaatine ulaşan Yunan komutanlığı, son bir taarruzla, 15 Mayıs 1919’da ayak bastığı Anadolu topraklarındaki hedefine ulaşmak için daha fazla beklemeyecektir. Tarihe **Sakarya Meydan Muharebesi** olarak geçen ve Türk ordusunun son savunma savaşı olan bu büyük mücadele işte böyle bir ortamda cereyan edecekti. 14 Ağustos’da Yunan saldırısı ile başlayan, fakat en kanlı çarpışmaların 23 Ağustos günü cereyan ettiği, ağır ve bunalımlı birçok anın yaşandığı bu savaşla, 13 Eylül 1921 sabahı Yunan kuvvetlerinin Sakarya’nın doğusundan temizlenmesi ile Milli Mücadele için önemli bir dönüm noktası aşılmıştır. (Akbal II 2010: 176).

Sakarya Savaşı tam bir ölüm kalım savaşı olmuş, cepheler günlerce el değiştirmiş, zaman zaman yirmi saate kadar süren muharebeler yaşanmıştır. İstikbâl **“Yirmi saat muharebe, düşman taarruzları kırıldı”** (İstikbâl 1337/1921: 388), **“Yaralı gazilerimiz yaralarını sararak harbe iştirak ediyor”** (İstikbâl 1337/1921: 388), **“Düşman dünde taarruzuna devam etmiş ve kanlı zaiyata uğratılmıştır. Muharebe devam ediyor”** (İstikbâl 1337/1921: 391)başlıklarıyla harbin genel seyrini ve durumun vahametini kamuoyuyla paylaşırken, 30 Ağustos tarihli Tebliğ-î Resmî’de: **“Muharebe Çanakkale harbinin dalga ve safhalarına benzemektedir”**başlığıyla bu savaşla Çanakkale savaşı arasındaki benzer noktaları aktarmaya çalışmış, Yunanlıların cephe kaydırma ve farklı cepheler açma gayretleri ve buna Türk ordusunun verdiği cevaplar sayfalara taşınmıştır (İstikbâl 1337/1921: 391).

Tam bir yıpratma savaşı özelliği gösteren bu büyük mücadelede Yunanlıların durumu daha avantajlı gözükse de Türk ordusu buna karşı direnmekteydi. Yunanlılar galip çıkabilecekleri ve Ankara’ya 40 kilometre kadar yaklaştıkları Haymana’da adeta taş üstünde taş bırakmamışlardı (Shaw 2006: 427). Fakat bu ilerleyişleri sonrasında Anadolu ortalarına kadar gelmiş olmalarının onlar açısından bir zafiyet oluşturması söz konusuydu. Bu da haberleşme ve ikmal yeteneklerini kaybetmeleri ve böylece hareket kabiliyetlerini yitirmelerini getirecekti (Shaw 2006: 427). 8 Eylül günü düşmanın sol kanadına küçük bir Türk saldırısı başarılı olunca düşmanın zayıf noktası olarak belirlenen bu bölgeye yoğun bir hareket başlatıldı. Bu yüklenme sonuç vermişti ve Yunanlılar 13 Eylül’de artık kaçmaya başlayacaklardı (Shaw 2006: 427).

Bu çetin muharebeler İstikbâl gazetesinde safha safha yer almaya devam ediyordu. İstikbâl **“Sakarya muharebeleri”** (İstikbâl 1337/1921: 391) başlığıyla Akşam gazetesinin 30 Ağustos tarihli yazısını alıntı yapmış, **“Kükreyen Türk varlığı düşmanın son taarruzunu da kırdı ve dağıttı”** (İstikbâl 1337/1921: 395), **“Meydan muharebesi galibiyetimizle neticelendi”** gibi haberlerle savaşın nihayetini ve gelinen noktayı aktarmıştır (İstikbâl 1337/1921: 398). **“Kahraman ordumuz on beş gündün beri süngü süngüye göğüs göğse harb ederek nihayet düşmanı yerlere sermiş ve takibe başlamıştır.”** diye verilen haber ise Şark Cephesi kumandanı Kazım Karabekir Paşa’nın iletmiş ve 10-11 Eylül gecesi, Garp Cephesi’nden gelen telgrafa istinaden verdiği beyanatta da görülmektedir ki artık zafer kazanılmış ve düşman geldiği yöne doğru Anadolu topraklarından uzaklaşmaya başlamıştır (İstikbâl 1337/1921: 401).

23 Ağustos’da Yunan saldırısı ile başlayıp 13 Eylül’de, Türk ordusunun kesin zaferiyle sona eren ‘**Sakarya Meydan Savaşı**’ sonrasında **“Mustafa Kemal Paşa Hazretleri kazanılan büyük zafer hakkında millete hitaben diyor ki: süngülerimizden kurtulmak isteyen düşman mühim kuvvetleri Sakarya’nın şarkında imha olunmuştur. Ordumuz sönmez bir azim ve celadatla**

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

vazifesini ifaya devam ediyor...Cenabı Hakk’a hamd ü senayı unutmayalım” (İstikbâl 1337/1921: 406).

Bu önemli ve sevindirici gelişmeler sonrasında Anadolu elbette çektiği çilelerin ve yaptığı olağanüstü fedakarlıkların bir sonucu olarak sevinecek, bu sevinç zaferin kesinleşmesinin ardından bir coşkuya dönüşecektir. “*Anadolu baştan başacuş (coş) u (ve) huruş içinde*”(İstikbâl 1337/1921: 390), “*Anadolu orduya selam ve şükran yağdırıyor*” (İstikbâl 1337/1921: 392), “*Anadolu baştan başa galyanda*” başlıklı haberlerle İstikbâl, Anadolu’nun sesi olmaya çalışmış, halkın bu büyük zaferi coşku içinde kutlamasını sayfalarından aktarmaya çalışmıştır (İstikbâl 1337/1921: 399).

Bir Yunan gazetesinden alıntı yapan İstikbâl “*Büyük Yunanistan hayali artık maziye karışmıştı*” haberiyle artık Yunan medyasının da bu konuda geldiği noktanın ne olduğunu belirgin bir şekilde yansıtmaya çalışmaktadır (İstikbâl 1337/1921: 445). Bu haberlerden biri de “*Sulh istiyorlar*” başlığıyla verilmektedir. Haberin kaynağı da Yunan matbuatıdır ve Yunan matbuatı sulh akdi lüzumundan bahsetmektedir (İstikbâl 1337/1921: 474). Bu günlerde devam ettirilmeye çalışılan Paris Konferansı çerçevesinde yapılan değerlendirmelerle de “*Büyük Yunanistan hayalinin iflasi*” artık kabul edilmektedir (İstikbâl 1338/1922: 583).

Bu günden sonra ordunun yeni hedefi Büyük Taarruz ile düşmanın Anadolu topraklarından atılması olacaktır. Sakarya Savaşı Türk ordusunun galibiyetiyle sonuçlanmış fakat çoğu rütbeli subay olmak üzere birçok asker kaybetmiştir. Buna rağmen bu savaş sonrası ordunun toparlanması ve artık düşmanın yurttan atılması amacıyla gizli bir faaliyet içine girilecek, kapanan cephelerden Batı cephesine asker kaydırılacak, ordu tahkim edilecek ve eksikler hızla tamamlanacaktır. Bütün bu çalışmalar bir seferberlik havasında yapılmış, ordu 26 Ağustos 1922 günü tüm hazırlıklarını tamamlamış olarak taarruza hazır hale getirilmiştir. Bu hareket için kararı Mustafa Kemal büyük bir gizlilikle ve çevresindeki birkaç önemli komutanın bilgisi dahilinde Haziran ayında almıştı (Müjdecı 2014: 390). 13 Eylül 1863 tarihinden bu yana savunma savaşları yaparak Sakarya’ya kadar çekilmiş olan ordu kısa bir sürede yeniden ayağa kaldırılmış taarruz hareketine başlamak için işaret bekler duruma gelmiştir.

Bu günlerde, Ankara’da bulunan hususi muhabir aracılığıyla, İstikbâl’e şu haber geçilmektedir. “*Umum cephelerde harp başladı*” Osmanzade Hamdi imzalı bu haberle artık taarruza kalkan ordunun ilerleyişi gazetede gün be gün verilmeye, Yunanlıların Anadolu’dan atılmasına kadar giden sürece ilişkin gelişmeler aktarılmaya çalışılacaktır (İstikbâl 1338/1922: 694). “*Ordumuz darbeyi indirmeye başladı*” (İstikbâl 1338/1922: 695), “*Evlad ve kardeşlerimizden mürekkebe bir manzume-i şehamet olan ordumuz için nusreti ilahiye tezri edelim*” (İstikbâl 1338/1922: 696), “*Kocaeli’de de darbemiz inmek üzere*” (İstikbâl 1338/1922: 696), “*Resmî tebliğ 27 Ağustos; kahraman milli ordumuz Afyonkarahisar’ı işgal eyledi*” (İstikbâl 1338/1922: 696), “*Cephe boyundaki harekatitaaruziyemiz kemali muvaffakiyetle inkişaf etmiştir; kahraman Anadolu’nun kalbinden bir parça olan fedakar ordumuz ayaklandı*” (İstikbâl 1338/1922: 697), “*28 Ağustos tebliğ-i resmî: fedakar ordumuz bütün cephelerde kırk kilometre ilerledi*” (İstikbâl 1338/1922: 697), “*Resmî tebliğ, 29 Ağustos. Kahraman kıtaatımız Altıntaş ve Dumlupınar civarına vasıl olmuştur*” (İstikbâl 1338/1922: 698) gibi haberlerle kamuoyu savaşı adeta an be an yaşamakta ve gelişmeleri böylece takip edebilmektedir. Büyük Taarruz’un başarıyla sonuçlanması sonrasındaki haberler ise çok daha farklı olacaktır. İstikbâl “*Büyük Millet Meclisi’nde tezahürat*” başlığıyla verdiği haberde zaferin alkışlarla kutlanmasını ve sefirlerin tebriklerini halka duyurmaktadır (İstikbâl 1338/1922: 697). İstikbâl yine bir gün sonraki sayısında; “*Gazi kumandanla büyük Meclis arasında*” başlığıyla verdiği haberde “*Baş kumandan gazi Mustafa Kemal Paşa hazretleri fedakar ordumuzun büyük meclisini tebrik ediyor. Büyük meclis de*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

fedakar orduya selam ve ihtiram gönderiyor” şeklinde Anadolu Ajansı kaynaklı haberi iletmektedir (İstikbâl 1338/1922: 698).

İstikbâl, “*Senelerdir acının, ızdırabın gölgelediği alnımıza nurdan zafer çelengi ören fedakar orduya bin selam ve ihtiram*” başlığıyla orduya olan şükranı belirtirken (İstikbâl 1338/1922: 700), “*UluTanrı’ya büyük şükür!; 3 sene 3 ay 11 güne karşı (7) gün- seri ve kati muzafferiyetlerimiz- şehrimizdeki tezahürat*” yazısıyla da kısa sürede kazanılan bu kesin zaferi ve bu zaferin Trabzon’daki yansımalarını aktarmaktadır (İstikbâl 1338/1922: 700).

“*Gazi ve muzaffer başkumandanımız Mustafa Kemal Paşa hazretlerinin fedakar milletle, kahraman ordularımıza beyannameleri*” başlıklı yazısında İstikbâl; “*zalim ve mağrur düşman ordusunun akıllara dehşet verecek bir kat’iyetle imha edildiği*”ni söyleyen Mustafa Kemal’in sözlerinden alıntılar vermektedir. Yine Mustafa Kemal’inorduoya yönelik olarak “*Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularına: ordular ilk hedefiniz Akdenizdir, ileri*”demesini, asil Türk milletine hitaben de ordunun muzafferiyetini sonuna kadar götüreceğine yönelik beyanını aktarmaktadır (İstikbâl 1338/1922: 701).

Büyük Taarruz 30 Ağustos’da Başkumandan Mustafa Kemal’in yönettiği meydan muharebesiyle büyük ölçüde tamamlanmış, düşman İzmir ve Boğazlar yönünde çekilmeye başlamıştır. 9 Eylül’de İzmir, 11 Eylül’de Bursa, 18 Eylül’de ise Anadolu’da hiçbir Yunan askeri kalmamıştır (Akbal II 2010: 178). İlber Ortaylı’ya göre; “*30 Ağustos uzun bir devlet ve askerlik geleneğinin balkanlar karşısındaki çağdaş zaferidir*” (Ortaylı 2011: 66).

İstikbâl bu zaferin yansımalarını “*Dün bütün Trabzon taşkın bir sürûr içinde idi*” başlığıyla ortak sevinci ve coşkuyu vermekte, gündüz öğle zamamı başlayan şenliklere bütün halk, asker, mektepli, kadın, erkek, çocuk, genç, ihtiyar, binlerle katılım olduğunu, misli görülmemiş bir cûş ve hurûş içinde nusretavazelerinin gece yarılarna kadar gökleri tuttuğunu belirtmektedir (İstikbâl 1338/1922: 705). İstikbâl’in, üç senedir bütün Anadolu’nun yasını tuttuğu İzmir’in kurtarılışı haberini vermesi fazla gecikmeyecektir. “*Hakkın zalime karşı zaferini pek şanlı bir surette tarihe yazan büyük Türk milletine müjdeler olsun: güzel İzmir kulelerine dün sabahtan itibaren pek şanlı bayrağımız rakz edilmiş bulunuyor*” (İstikbâl 1338/1922: 706), “*Müezzinler, tekbir Allah. Müminler hamdü sena edin!*” başlıklarından oluşan haberler gazetenin sayfalarında yer almaktadır (İstikbâl 1338/1922: 706).

Diğer taraftan İngiliz gazetelerinin haberlerinden de alıntılar yapan İstikbâl; “*İngiliz gazeteleri diyorlar ki; Türk taarruzu meseleyi halletmiştir*” haberiyle Avrupa basınının bu son gelişmelere bakışını yansıtmaya çalışmaktadır (İstikbâl 1338/1922: 706). Gazetede “*İzmir’in istidadı üzerine İstanbuldacüş ve hüruş*” (İstikbâl 1338/1922: 707), “*Zaferden zafere koşan Türk, (yeşil Bursa)muz da dün kurtuldu; müjdeler olsun*” (İstikbâl 1338/1922: 708), “*Tarihi zafer, Akçaabat’da zafer şenlikleri*” (İstikbâl 1338/1922: 708), “*Trabzon dün misli görülmemiş şenlikler yaptı; bütün şehir dün fer hazfa bir bahçeye dönmüş*” (İstikbâl 1338/1922: 710), “*Gemlik’i, Armutlu’yu, Mudanya’yı mistirdad ettik*” (İstikbâl 1338/1922: 711), “*Ankara’da güzel İzmir şenlikler*”(İstikbâl 1338/1922: 713) diye devam eden haberler Büyük Taarruz, İzmir’in kurtarılışı, Bursa’nın Yunanlılardan geri alınması ve diğer yerlerde de teker teker düşman işgaline son verilmesi aktarılmaya çalışılırken, bunun Anadolu’nun her yanında meydana getirdiği sevinç ve mutluluğu da paylaşmaktadır. Osmanzade Hamdi Bey bu konuda haberler aktarmak amacıyla hem İstikbâl gazetesi hem de Yenigün gazetelerini temsilen İzmir’e giderek, gelişmelerden, yerinde bilgiler vererek, halkı haberdar etmiştir (Çiçek 2014: 319)

“*Ya istiklal tam ya ölüm*” (İstikbâl 1338/1922: 598)parolasıyla Milli Mücadele’ye başlayan Anadolu yavaş yavaş düşman işgalinden temizlenmeye başlayacaktır. Avrupa basınının, Büyük Taarruz sonrası, sayfalarında “*Bu temaşanın önünde kimi lertzân kimi hayran*” demekten

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

kendilerini alamadığını görmek mümkündür (İstikbâl 1338/1922: 705). Geride sadece İngilizler kalmış, İstanbul ve Boğazlar kurtarılmayı beklemektedir. 17 Eylül 1922 tarihli İstikbâl gazetesi “**Türkün azmi önünde yıkılacak İngiliz cephesi**” başlığıyla verdiği haberde sesini daha gür bir şekilde çıkarırken, halka yeni hedefi işaret etmektedir (İstikbâl 1338/1922: 712).

Ankara bir taraftan cephelerde de mücadele ederken bir taraftan da siyasi mücadele içinde savaş vermeye devam etmektedir. İstikbâl’e göre “**Muzaffer türk milletinin mütareke şartları**” oluşmaya başlamıştır ve artık mütareke için Türk Milleti şartlarını masaya koyabilmektedir (İstikbâl 1338/1922: 708). Bu sırada “**Kurtarıcı ordumuz Çanakkale boğazına doğru ilerlemektedir**” (İstikbâl 1338/1922: 714). Ordumuzun Boğazlara doğru ilerlemesi İngilizleri telaşlandırmıştır. Daha önce “bitaraf mntika” olarak belirledikleri bölgeye yaklaşan ordumuzu savaş sebebi olarak gördüklerini bildirilmişlerdi. İstikbâl’e göre; “**Mustafa Kemal Paşa hazretleri, İzmir’de, Amerikalı bir gazeteciye verdiği beyanatta ezcümle demiştir ki; biz İngilizler ile harb etmek istemiyoruz. Fakat İstanbul payitahtımızdır ve bize verilmelidir. Mümkün merteye sulh perver davranmak isteriz; fakat sulhen alamazsak harben alırız.**” (İstikbâl 1338/1922: 720).

İstikbâl, “**Geçmiş zaman olurki hayali cihan değer**” başlığıyla İngiltere’nin İstanbul ve Boğazlara tesis etmek istediği hükümlerliliğin hayaline artık veda etmek üzere olduğunu bildirmektedir (İstikbâl 1338/1922: 713). Nihayet “**İstanbul’da şenlikler**” (İstikbâl 1338/1922: 712) başlamak üzeredir. Osmanlı’nın payitahtı bir süre önce uğradığı işgalden, Anadolu’da ayağa kalkan milletin verdiği çetin mücadeleden sonra kurtulabilmiştir.

Anadolu halkı bu büyük uğraşta tüm gelgitlere, zorluklara, engellemelere, hainliklere ve oyunlara rağmen, birlik ve beraberliğini bozmadan vatanın ve milletin istiklali için çıkılan bu yolda sonuna kadar yürümüştür. İstikbâl gazetesi Ankara’nın bu mücadeledeki rolünü ve faaliyetlerini Trabzon kamuoyuyla sürekli paylaşmış, böylece Trabzon kamuoyunun Milli Mücadele süresince Ankara’yla yan yana yürüyüşünde rehber olmaya çalışmıştır.

Sonuç

İstikbâl gazetesi, Anadolu’da bir milli direniş hareketi oluşturmak amacıyla kurulan ilk gazetelerden biri olarak 1918 yılı Aralık ayından itibaren yaptığı yayınlar ve izlediği mücadele politikasıyla oldukça etkili olmuş, en hassas dönemlerde Milli Mücadele’ye verdiği katkılar ve kamuoyu oluşmasına olan etkisiyle, Milli Mücadele basın tarihindeki yerini almıştır.

Gazeteyi çıkaranların asıl amacı olan direniş hareketi örgütlenme çabası gazetenin yayınlarıyla büyük ölçüde gerçekleşmiştir. Gerek Trabzon’da kurulan Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti’nin sözcüsü olarak bu direniş mücadelesine olan katkısı, gerekse hem Trabzon’da hem de Erzurum ve Sivas’da yapılan kongrelerin amaçları doğrultusunda oluşan yayın politikasıyla üzerine düşen vazifeyi ifa etmiş gözükmektedir. Gazete baştan sona bu bağımsızlık mücadelesinin yanında yer almış, yerelden ulusala lider kadronun ve kurumların sesi olmuş, desteklemiştir.

İstikbâl, başyazarı olan Faik Ahmet Barutçu oldukça etkili makaleleri ile de kamuoyunu etkilemek ve Milli Mücadele’ye destek olmak adına halkı bu yöne kanalize edebilmek konusunda oldukça önemli yazılar yayınlamış, verilen mücadelenin, yaşanan tüm askeri gelişmelerin ve savaşların yakından takipçisi olmuştur. Böylece hem kamuoyu bilgilendirilmiş, hem de böyle büyük bir mücadelenin, hatta milletin ölüm-kalım savaşı olarak nitelenebilecek direnişin, halkın desteğiyle güçlenmesini sağlamaya çalışmıştır. Etkili manşetler, gelişmeleri derli toplu bir şekilde yorumlayan köşe yazıları, cephe haberleri, iç ve dış gelişmelere ilişkin bilgilendirme yazıları ve bunun gibi toplumun ilgisini çeken ve toplumu ilgilendiren haberlerle gündem oluşturmuş, gündemin takip edilebilmesini sağlamıştır. Gazete bir taraftan da bu mücadelenin karşısında yer alan basın kuruluşlarıyla, yine basın yoluyla, önemli mücadeleler yapmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

Milletlerin var oluş mücadelesine giriştikleri, işgal olan topraklarını kurtarmak için topyekün olarak savaştıkları ve bütün unsurlarıyla belirlenen amaç doğrultusunda mücadele ettikleri dönemlerde orduya, sivil halka, siyasilere ve basına ayrı ayrı önemli vazifeler düştüğü bilinen bir gerçektir. Milli Mücadele bu anlamda bütün bu unsurların azami ölçüde görevlerini ifa ettikleri bir mücadele olarak da tarihe geçmiştir.

İstikbâl gazetesi bu unsurlar içinde, bir gazete olarak, Milli Mücadele'nin fitilini ateşleyen gazetelerden biri olarak, basın alanında yapılan mücadelenin önemli örneklerinden birini vermiş, aynı zamanda direniş hareketinin örgütlenmesi için oluşturulan yerel kurum ve teşkilatlara öncülük ederek, bunların faaliyetlerinin sözcülüğünü yapmak suretiyle kamuoyunun bu teşkilat ve kurumların çalışmalarından haberdar olmasını, desteklemesini de sağlamıştır. Milli Mücadele'nin gelişmesi, büyümesi ve genele yayılması ile bu misyonu ulusal bir görünüme dönüşmüş, Ankara merkezli bağımsızlık hareketinin savunucusu, destekleyicisi ve sözcüsü durumuna gelmiştir.

KAYNAKÇA

- AKBAL, İ., Hacifettahoğlu, İ. (2010I). *Osmanlı'dan İkibinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi: İç ve Dış Politika*. Adem Çaylak, Mehmet Dikkaya, Cihat Göktepe, Hüsnü Kapu (Ed.), *Milli Mücadele Dönemi-I* içinde (s. 137-161), Ankara: Savaş Yayınevi.
- AKBAL, İ., Hacifettahoğlu, İ. (2010II). *Osmanlı'dan İkibinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi: İç ve Dış Politika*. Adem Çaylak, Mehmet Dikkaya, Cihat Göktepe, Hüsnü Kapu (Ed.), *Milli Mücadele Dönemi-II* içinde (s. 163-187), Ankara: Savaş Yayınevi.
- BARUTÇU, F. A. (2001). *Siyasi Hatıralar*, c. 1. Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.
- BARUTÇU, F. A. (1336/1920). Meclis-i Fevkalade İntihabatı Münasebetiyle *İstikbâl*, 7 Nisan 1336/1920, sayı: 127.
- F. A. (1336/1920). Yine İntihab Meselesi. *İstikbâl*. 10 Nisan 1336/1920, sayı: 128.
- F. A. (1336/1920). Neticesi. *İstikbâl*. 13 Nisan 1336/1920, sayı: 129.
- F. A. (1336/1920) Müslümanlar Yapsa İdiler, *İstikbâl*. 16 Haziran 1336/1920, sayı: 147.
- F. A. (1337/1921). Yunan Mağlubiyetinin Tesirâtı. *İstikbâl*. 24 Kanun-ı sani 1337/1921, sayı: 209.
- F. A. (1337/1921). Hal ve Vaziyet. *İstikbâl*. 30 Mart 1337/1921, sayı: 263.
- F. A. (1337/1921). Aldanıyorlar. *İstikbâl*. 31 Mart 1337/1921, sayı: 264.
- F. A. (1337/1921). Kaçıyorlar. *İstikbâl*. 2 Nisan 1337/1921, sayı: 266.
- F. A. (1337/1921). İmtihan Devresi. *İstikbâl*. 9 Ağustos 1337/1921, sayı: 375.
- F. A. (1337/1921). Fedakarlık Zamanı. *İstikbâl*. 22 Ağustos 1337/1921, sayı: 383.
- F. A. (1337/1921). Misak-ı Millimiz. *İstikbâl*. 24 Ağustos 1337/1921, sayı: 385.
- BULUT, H. (2004). Anadolu Basınında İstikbâl Gazetesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, XXIII, 263-273.
- ÇAPA, M. (1998). *Faik Ahmet Barutçu; Hayatı ve Kişiliği*, Trabzon: Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- ÇAPA, M. (1992). Milli Mücadele Döneminde İstikbâl Gazetesi. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, III (10), 133-168.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

- ÇAYLAK, A. (2010). *Osmanlı’dan İkininli Yıllara Türkiye’nin Politik Tarihi: İç ve Dış Politika*. Adem Çaylak, Mehmet Dikkaya, Cihat Göktepe, Hüsnü Kapu (Ed.), *Osmanlı’dan Cumhuriyete Türkiye’de İktidar-Muhalefet İlişkileri* içinde (s. 23-49), Ankara: Savaş Yayınevi.
- ÇİÇEK, R. (2014). İzmir’in Kurtuluşunun Anadolu Basınındaki Yansımaları, *TurkishStudies – International PeriodicalfortheLanguages, LiteratureandHistory of TurkishorTurkic*, 9/4 Spring 2014, p. 315-328, ISSN 1308-2140, www.turkishstudies.net/, DOI Number :<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6841> , ANKARA-TURKEY
- DEMİRCİOĞLU, A. (1998). *Faik Ahmet Barutçu Bey ve İstikbâl Gazetesi (1918 Yılı Sonu ve 1922 Yılı)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi/Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum.
- DOĞANAY, R. (2001). *Milli Mücadele’de Karadeniz (1919-1922)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- EBUL Hamdi Hüsnü (1337/1921) Şerefle Çarpışacağız. *İstikbâl*. 3 Ağustos 1337/1921, sayı: 370.
- EZER, F. (2014). Tekâlif-i Milliye Emirleri ve Tatbikatı, *TurkishStudies– International PeriodicalfortheLanguages, LiteratureandHistory of TurkishorTurkic*, 9/4 Spring 2014, p. 445-456, ISSN:1308-2140, www.turkishstudies.net/, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6741>, ANKARA-TURKEY
- GOLOĞLU, M. (1968). *Erzurum Kongresi: Milli Mücadele Tarihi Birinci Kitap*. Ankara: Nüve Matbaası.
- İSTİKBÂL* (10 Aralık 1918 – 17 Mart 1925). Trabzon: İstikbâl Matbaası.
- KARABEKİR, K. (1995). *İstiklal Harbimizin Esasları*. Faruk Özerengin(Yay.haz.). İstanbul: Emre Yayınları.
- KESER, U. (2010). Milli Mücadele Döneminde Ayrılcı Faaliyetlerde Kilisenin Rolü ve Hrisostomos-Hrisantos Girişimlerine Kesitsel Bir Bakış, *TurkishStudies – International PeriodicalfortheLanguages, LiteratureandHistory of TurkishorTurkic*, 5/3 Summer 2010, p. 1632-1676, ISSN:1308-2140, www.turkishstudies.net/, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1123>, ANKARA-TURKEY
- KESKİN, Ö. A. (2014). Milli Mücadele’ye Giden Yolda Bir Gazetenin Doğuşu; İstikbâl. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (2), 183-198.
- KESKİN, Ö. A. (2012). *Milli Mücadele Dönemi’nde Trabzon’da Kamuoyunun Oluşmasına İstikbâl Gazetesinin Etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- MÜJDECİ, M. (2014). Hakimiyet-i Milliye Gazetesinde Büyük Taarruz, *TurkishStudies– International PeriodicalfortheLanguages, LiteratureandHistory of TurkishorTurkic*, 9/1 Winter 2014, p.387-408. ISSN:1308-2140, www.turkishstudies.net/, DOI Number :<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6454>, ANKARA-TURKEY
- ORTAYLI, İ. (2011). *Türkiye’nin Yakın Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- SELVİ, H. (2000). *Milli Mücadele’de Erzurum, 1918-1923*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- SHAW, S. J., SHAW, E. K. (2006). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye- II*. Mehmet Harmancı (Çev.). İstanbul: E Yayınları.

TARAKÇIOĞLU, M. R. (1986). *Trabzon'un Yakın Tarihi*. Trabzon: Karadeniz Üniversitesi Basımevi.

TOPUZ, H. (2003). *II.Mahmut'dan Holdinglere Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

TRABZON Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Karar Defteri.(BARUTÇU Faik Ahmet (2001). *Siyasi Hatıralar*, c. 1. Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.) künyeli eserin içinde ek olarak verilmiştir.

Citation Information/KaynakçaBilgisi

SARICAOĞLU, M.E., KESKİN, Ö.A., “İstikbâl” Gazetesinin Milli Mücadeleye Katkısı (1918-1922), *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/5Spring2015, p. 285-306, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8324>, ANKARA-TURKEY

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/5 Spring 2015

